
SIMÁNDI SZILVIA – MADARÁSZ RÉKA

KÖZÖSSÉG – MŰVELŐDÉS – GAZDASÁG

Írásunkban a közösség, művelődés, közösségi művelődés és a gazdaság témakörében keresünk metszeteket. A szakirodalomban a közösségi művelődés megnevezés sokféle tartalmat takar. Vercseg azzal érvel, hogy „a közösség-fogalomnak óriási irodalma van, ami nem is csoda, hiszen egy olyan tág fogalomról van szó, amelyik szorosan érintkezik a társadalmi alakzatok: a csoport, a társulás, a társadalmi rendszer alapfogalmaival” (Vercseg, 2014, on). Maróti (2014) gondolatmenetét alapul véve a közösségi művelődést kis csoportos tevékenységként (azonos érdeklődésű, közös célú művelődő közösség) is fel lehet fogni, és lehet egy *település* (lokális közösség) *helyi szükségletei*hez és sajátosságaihoz igazodónak (vö. Juhász, 2013; Juhász, 2014; Németh, 2013) is tekinteni. Az utóbbi értelmezésben Németh János (2013, 45) úgy fogalmaz, hogy „a közösségi művelődés részének kell tekinteni mind az öntevékeny művészeti mozgalmak aktivitásait, mind az egész életen át tartó tanulás változatos alkalmait, folyamatait, vagy az értékőrző és hagyományteremtő programokat egyaránt”. Kozma (2016) a közösségi tanulás során különbséget tesz a hagyományos és a modern megközelítés között, melynek azonos elemét a közösség képezi: a tanulást a közösséggel köti össze. A hagyományos értelmezés szerint a közösségi tanulás egyszerűen tanulást jelent egy adott közösségben, mely történhet egy osztályban, egy iskolában vagy egy lokális közösségben, egy település közösségében. A közösségi tanulást ebben az összefüggésben nem tudományos meghatározásnak, hanem fejlesztési fogalomnak tartja. A modern megközelítés viszont értelmezésében a közösségi tanulás nem csupán az iskolai tanulás kiterjesztését jelenti az iskola falain túl, hanem valamennyi tanulási folyamatot érti alatta egy adott közösségen belül, mely értelmezésben a tanulás társadalmi tevékenység. Benke (2014, 55.o.) szintén foglalkozik azzal, hogy a szakirodalomban a tanuló közösségek megnevezés sokféle értelmezésben használatos. „Gyakran úgy jelenik meg, mint egy átfogó, általános kifejezés, amely széles értelmezésben magában foglal mindenféle tanuló közösséget, így a tanuló városokat és a tanuló régiókat is. Ezek a megközelítések a szűkebb vagy tágabb helyi közösségekre és a helyi fejlesztésekre fókuszálnak, olyan kezdeményezéseket vizsgálva, amelyekben a tanulásnak központi szerepe volt. Számos esetben viszont oktatási intézmények tanuló közösségeit, elektronikus vagy virtuális tanuló közösségeket értenek a fogalom alatt.” Faris (2006) munkájában a tanuló közösségeket még tovább részletezi: a virtuális globális tanuló közösségeket; a „hely” tanuló közösségeit (a tanuló szomszédságok, a tanuló városok és a tanuló régiók); a tanuló szervezeteket (jellemzően kis és közepes méretű vállalatokban); az intézményi tanuló közösségeket; a gyakorlati közösségeket (azonos érdeklődési körű, azonos szakmával rendelkező szakemberek, művészek); és az azonos érdeklődésen alapuló kis

létszámú tanuló köröket, akik tanulási tevékenységet folytatnak (Simándi, 2019; vö. Virág, 2013; Virág, 2021).

A művelődés alatt Durkó Mátyás (1999) megfogalmazásából indulunk ki, a környezethez való aktív, alkotó alkalmazkodás eszközének tekintjük, a közösségi művelődést és közösségi tanulást pedig Juhászhoz hasonlóan értelmezzük: „Közösségi művelődés – közösségi tanulás. Egymáshoz igen szorosan kapcsolódó fogalmak. Minden művelődési folyamatban egyben tanulunk is (...). És minden tanulási folyamat egyben hozzájárul a műveltségünkhöz, művelődésünkhöz: a folyamatosan tanulók a művelődésből is aktívabban veszik ki a részüket” (Juhász, 2014. 7. o.). Ezt követően a kulturális tanulás környezetében is elhelyezzük munkánkat. A kulturális tanulást, melynek alapját a Német Tanulási Atlasz (Deutscher Lernatlas – DLA) adja, Juhász és Szabó (2016, 200. o.) úgy értelmezi, hogy „a kultúra széleskörű intézményrendszere és eszközrendszere által megvalósuló nonformális és informális tanulási forma, amely különböző intenzitással és eszközhasználattal, de az egyén egész életében jelen van”. A kulturális tanulás intézményei közé sorolják többek között a közművelődési, muzeális és könyvtári intézményeket, az előadóművészet különféle színtereit (színház, mozi, cirkusz, zenei intézmények, táncművészeti intézmények, vidámparkok stb.), a sportszervezeteket és a médiát (sajtó, rádió, televízió, internet). A kulturális tanulás esetében beszélhetünk tudatos folyamatról, amikor az egyén önmaga fejlesztése céljából kezd tanulni a kulturális intézmény- és eszközrendszer segítségével (szervezett vagy önirányított formában), viszont megjelenhet spontán, akaratlan jellegű tanulás formájában is, amikor az egyén véletlenszerűen vagy nem tanulási céllal látogat meg kulturális intézményt, és ott előre nem tervezett módon járulékosan gazdagodhat (Juhász és Szabó 2016, 200). A kulturális tanulás lehet akár befogadó jellegű (pl. színházi előadás, bábjáték, koncert vagy sportmérkőzés látogatása, televíziónézés, rádióhallgatás), és lehet aktivitást igénylő, alkotó jellegű (pl. amatőr művészeti csoportban tagság, hagyományörző tánc tanulása, szabadidős sporttevékenység, internetes tartalmak megosztása stb.). Munkánkban azokat a kulturális tevékenységeket tekintjük annak, ahol a résztvevők aktívan és tudatosan bekapcsolódnak a tervezésbe, illetve a közösség tagjai hatással vannak annak tartalmára: alakítják, személyre szabják, építve az egyéni tudásokra és a létrejövő közös párbeszédre (vö. Arapovics és Vercseg 2017). Farkas (2014, 17. o.) is kiemeli, hogy „a folyamatos tanulás szükségessége azonban nem csak munkaerő-piaci perspektívából, hanem egyéni és társadalmi szempontból is indokolt, hiszen a tanulás egyszerre segíti az egyén boldogulását, valamint a társadalom és a gazdaság fejlődését”. (vö. kulturális alapú gazdaságfejlesztés) (a témáról bővebben lásd Simándi, 2019).

Kerr (2008) értelmezésében az aktív állampolgárság nem korlátozódik a szokványos állampolgári részvételi formákra, hanem a közösségi életében történő részvételre is kiterjed, és kulcselemei között jelenik meg a tudás, a készségek, az attitűdök, az értékek és az identitás, melyeket az aktív állampolgárságra nevelés elemeinek tekint. A közösségi művelődés markánsan épít az alulról jövő kezdeményezésekre és az aktív részvételre. A valahová tartozás a részvételt

is magában foglalja, és a részvétel magas aránya pedig egyik indikátora a jól működő közösségeknek (Arapovics és Vercseg, 2017). Hazánkban több mint tíz éve végeznek közösségfejlesztő műhelyek országos felmérést a közösségi ügyekben való részvételről, illetve a közbizalmi viszonyok alakulásáról. Témánk aspektusából kiemelésre érdemesnek tartjuk a közösségi kezdeményezésben, tevékenységekben való részvételt befolyásoló tényezők megismerésére irányuló kérdést. A válaszok arra engednek következtetni, hogy a közösségi kezdeményezésekben való részvételre jótékonyan hat a lehetőségekről való informáltság, valamint az, ha az egyént személyes megkeresés révén kéri fel az aktivitásra. A személyesség fontosságát mutatja az is, hogy sokak aktivitását segítené elő az, ha ismerősével együtt tud részt venni a különböző tevékenységekben (Péterfi, 2016). (1. sz. táblázat)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Ha barát vagy családtag is részt venne velem	30,9	41,4	40,1	40,8	44,1	37,6
Ha több információt kapnék a lehetőségekről	32,8	39,8	39,3	39,2	41,8	45,3
Ha tudnám, hogy javára válik a pályámnak	31,0	39,0	40,3	36,0	40,8	34,6
Ha valaki megkérne, hogy vegyek részt	32,1	35,1	36,6	40,3	39,9	39,4
Ha valaki, akinek már van tapasztalata, segítené	21,5	26,7	27,3	28,8	30,8	27,5
Ha itthonról is megtehetném	15,9	24,3	23,5	24,1	28,1	22,1
Más	13,3	4,1	5,6	6,1	8,1	6,8

1. táblázat: Mi segíthetné elő, hogy részt vegyen közösségi kezdeményezésben, tevékenységben? (%)

Forrás: Péterfi (2016, 6. o.)

Amennyiben dióhéjban az egyes közművelődési tartalmakat vizsgáljuk, kiemelésre érdemesnek tartjuk témánk szempontjából a közösségi és társadalmi részvétel fejlesztését, a hagyományos közösségi kulturális értékek gondozását, az egész életre kiterjedő tanulást, a kulturális alapú gazdaságfejlesztést stb.¹

¹ A jogszabályi környezet vonatkozásában kiemelésre érdemes az 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről. A törvény céljai között szerepel a társadalmi jólét és annak a fenntartható fejlődése, az egész életen át tartó tanulás lehetőségének a biztosítása, az életminőség javítása, a kulturális örökségnek a védelme, gyarapítása és megőrzése, a jövő nemzedékének a kulturális javak átörökítése (vö. Oszlánczi, 2019a). Továbbá a törvény meghatározza az alapszolgáltatásokat, a negyedik rész második fejezetében a 76. § (3) pontjában, melyek a következők:

A hagyományos közösségi kulturális értékek gondozása többek között magában foglalja a település környezeti, szellemi, művészeti értékeinek, hagyományainak, helytörténetének, népművészetének, népi iparművészetének, szellemi kulturális örökségének feltárását, megismertetését is. Varga és Vercseg (1998, 200. o.) szerint „a helyi fejlődés »alfája« és »omegája« az emberi erőforrás fejlődése (...). A helyi emberek gondolkodásának, szaktudásának, felelősségérzetének, együttműködési és kommunikációs képességének stb. színvonala a legfőbb tőke”. A helyi gazdaságfejlesztés egy adott település saját adottságait felhasználó és fenntartható módon alkalmazó, a belső erőforrásait mozgósító és összehangolt tevékenységeket és az ezeket elvégző emberek, intézmények, erőforrások és az eljárások összességét jelenti (Czene Zs-Horkay N. és Ricz J., 2010).

Jó gyakorlatként Noszvaj település, a noszvaji közösség példáját mutatjuk be. Noszvaj egy Heves megyei település Eger közelében, a Bükk hegység déli részén található, a Kánya-patak két oldalán. Kulturális értékeinek, valamint a természeti adottságainak hatására egy fontos turisztikai ponttá vált. Egyre növekvő népessége annak köszönhető, hogy egyre több fiatal család költözik ki a környező városokból a nyugodt falusi légkör és a kedvező földrajzi fekvés miatt. A település életében nagy szerepet játszik a turizmus, hisz az év közben megrendezett számos rendezvénynek és a település természeti adottságainak köszönhetően a falu népszerű kiránduló- és pihenőhely, ami sok látogatót vonz a településre, ezért Noszvajon ez az egyik fő pillére a gazdaságfejlesztésnek. Számos helyi fenntartású vendéglátóhely, vállalkozás és szálláshely várja a vendégeket. A három országosan is kiemelt minőségű hotel mellett vendégházakban és önálló házakban is megszállhatnak a vendégek, ezeknek a száma 2021-ben a település adatai és honlapján szereplő szállások szerint 34 db helyet jelent. Gasztronómia és vendéglátás területén is kimagasló számmal rendelkezik (összesen 17 db). Ezen belül kiemelendő a vidékre jellemző szőlőtermelés és borkészítés, és a településen is lehetőség nyílik ezek megismerésére a Thummerer Pince, a Gazsi Pince, a Kónya Borház és Szabó Balázs Pincéje jóvoltából. A helyi termelői piac lakossági igényként fogalmazódott meg, melynek kielégítése érdekében helyi piackutatást követően az önkormányzat egy 100%-ban tulajdonában lévő épületet újított fel. Kiemelésre érdemes a noszvaji Gazdaház, mely egy muzeális kiállítóhely, Noszvaj tájháza, valamint közösségi

a) művelődő közösségek létrejöttének elősegítése, működésük támogatása, fejlődésük segítése, a közművelődési tevékenységek és a művelődő közösségek számára helyszín biztosítása,

b) a közösségi és társadalmi részvétel fejlesztése,

c) az egész életre kiterjedő tanulás feltételeinek biztosítása,

d) a hagyományos közösségi kulturális értékek átörökítése, feltételeinek biztosítása,

e) az amatőr alkotó- és előadóművészeti tevékenység feltételeinek biztosítása,

f) a tehetséggondozás és -fejlesztés feltételeinek biztosítása, valamint

g) a kulturális alapú gazdaságfejlesztés.

Oszlánczi (2019b, 141. o.) a jogszabály értelmezésénél kiemeli, hogy „az alapszolgáltatások biztosításának letéteményesei a közművelődési intézmények. A szervezet- és intézményrendszer jogi keretek között történő újradefiniálása során kialakításra került az egyes intézménytípusok zárt rendszere, továbbá meghatározásra kerültek az azokra vonatkozó szakmai minimum feltételei is.”

színtér is. A Gazdaházban a helyi hagyományőrzés céljából rendezvényeket is tartanak, ezáltal is növelve a közösséghez való tartozás érzését. Rendezvények, melyeknek teret biztosít: Bálint-nap, Húsvéti tojásvadászat, Húsvéti vendégvárás, Tájházak napja, Szilvanap, Kemencés nap, Birsünnep, Márton-nap. Ismeretterjesztő kör is működik 2013-tól, ahol a faluban élő szakemberek, művészek tartanak előadásokat a maguk szakterületéről hozott témában (pl.: Űrföldrajz, Noszvaji táblaképekről stb.). Megjegyezzük, hogy napjainkban a különböző tanulókörök mozgatórugóját jellemzően egy személyes kíváncsiságon alapuló, konkrét témában való elmerülés képezi, hasonló érdeklődésű emberekkel való együttműködésben. A választott téma akár az általános műveltséghez, az egyén életmódjához, a hobbitevékenységéhez, a szakmai érdeklődéséhez, az élethelyzetéhez, akár a lokális közösségéhez, lakóhelyéhez stb. is kötődhet. Számos közösség szerveződik közérdeklődésre számot tartó témákban, illetve lokális, helyi értékek, örökségek feltárására irányulóan, továbbá érdeklődést generálhatnak olyan aktualitások is, melyek egy-egy szakmai közösséget foglalkoztatnak.

A 2019/2020-as tanévben empirikus kutatás is készült a helyi közösségről és a településen zajló kulturális alapú gazdaságfejlesztésről (Madarász, 2020). A kutatásban interjúk felvételére és kérdőíves vizsgálatra is sor került. Mindent összevetve a kapott eredmények alapján konstatálható, hogy Noszvajon egy jól működő gazdaságot fejlesztettek ki maguknak az önkormányzattal közösen együttműködve a lakosok. A pozitív eredmény a közösség összetartó erejében rejlik, a megfelelő kommunikációban mind az önkormányzat, mind az IKSZT, mind a lakosok között, és ezt megtartva sikeres jövő elé néznek. A kutatásban is jól kirajzolódott, hogy teret kell adni a civil embereknek, hogy kibontakozzanak az egyéni ötleteik, és meg tudják fogalmazni az igényeiket.

Összességében úgy látjuk, hogy a gazdaságfejlesztő módszerek a helyi közösségek esetében a település népességmegtartó erejének növelésében, a helyi munkalehetőségek és megélhetés biztosításában nyilvánulhatnak meg. A kisebb településeken a közszféra meghatározó tényező, így a munkahelyteremtés közösségi alapú, valamint önszerveződő közösségi vállalkozásokban, civil szervezetek generálásában rejlik. A településen meglevő, még kihasználatlan erőforrásoknak a feltérképezésére érdemes kiemelt figyelmet szentelni, ideértve a humán erőforrást, természeti és egyéb erőforrásokat. Fontosnak tartjuk a hagyományok őrzését és továbbadását, egymás szokásainak megismerését, hiszen nagyon erős közösségépítő jellege van egy adott táj, népcsoport identitásának meghatározásában, ezt felhasználva az adott térség gazdaságát fejlesztő programok kialakításában.

IRODALOM

- Arapovics Mária – Vercseg Ilona (szerk.) (2017): *Közösségfejlesztés módszertani útmutató*. Szabadtéri Néprajzi Múzeum Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ NMI Művelődési Intézet Nonprofit Közhasznú Kft. Országos Széchényi Könyvtár, Budapest.
- Benke Magdolna (2014): A tanuló régióktól a tanuló közösségekig. Juhász Erika (szerk.) (2014): *Tanuló közösségek, közösségi tanulás. A tanuló régió kutatás új eredményei*. CHERD. Debrecen, 51–70.
- Czene Zsolt, Horkay Nándor és Ricz Judit (2010): Röviden a helyi gazdaságfejlesztésről In: Czene Zsolt-Ricz Judit (szerk.): *Területfejlesztési füzetek 2. - Helyi gazdaságfejlesztés*. (2010). NFM, NGM, VÁTI Nonprofit Kft. Budapest. 13–14.
- Durkó Mátyás (1999): *Andragógia*. MMI. Budapest.
- Faris, Ron (2006): *Learning Cities: Lessons Learned. In support of the Vancouver Learning City Initiative*. http://www.resdac.net/documentation/pdf/forum_aga/2012/en/Learning_Cities.pdf (letöltés dátuma: 2017. április 20.)
- Farkas Éva (2014): *A rejtett tudás. A nem formális környezetben szerzett tanulási eredmények hitelesítése*. SZTE JGYPK FI., Szeged.
- Juhász Erika (2013): Mozaik a közösségi művelődés fogalmi kereteihez. *Szín*. **18**. I. sz. 38–39.
- Juhász Erika (2014): Közösségben művelődni és tanulni. In Juhász Erika (szerk.) (2014): *Közösségi művelődés – közösségi tanulás*. Debreceni Egyetem, Debrecen. 7–10.
- Juhász Erika (2016): *A felnőttek képzése és művelődése egykor és ma Magyarországon*. Csokonai Kiadó, Debrecen.
- Juhász Erika – Szabó József (2016): Kulturális tanulás: a tanulás új dimenziója. *Educatio* 2. sz. 198–209.
- Kerr, D (2008): Hatást gyakorolni a világra. Az aktív állampolgárságra nevelés új koncepciója. *Új Pedagógiai Szemle*. 11–12. sz. 92–105.
- Kozma Tamás (2014): Bevezető tanulmány – A tanuló régiótól a tanuló közösségig. In Juhász Erika (szerk.) (2014): *Tanuló közösségek, közösségi tanulás. A tanuló régió kutatás új eredményei*. CHERD, Debrecen. 4–19.
- Kozma Tamás (2016): Oktatás vagy tanulás. *Iskolakultúra*. 2. 108–118.
- Madarász Réka (2020): Kulturális alapú gazdaságfejlesztés Noszvajon. *Kulturális Szemle*. 14. sz. on. <http://www.kulturalisszemle.hu/14-szam/junior-kutatoimuhely/madarasz-reka-kulturalis-alapu-gazdasagfejleszt-es-noszvajon> letöltés dátuma 2021.08.31.
- Maróti Andor (2014): Közösségi-e a közművelődés? *Kulturális Szemle*. 1. sz. 26–32.
- Németh János István (2013): A magyar közművelődés és a közösségi művelődés elmélet-történeti háttere, kapcsolatai. *Szín*. **18**. I. sz. 40–46.
- Oszlánczi Tímea (2019a): A közművelődés jogszabályi változásainak fő irányvonalai. *Kulturális Szemle*. **6**. 1. sz. 62–69.
- Oszlánczi Tímea (2019b): A magyarországi közművelődési intézmények feltételrendszere a statisztikák mentén. In: K. Nagy Emese és Simándi Szilvia (szerk.): *Értékek a neveléstudományban*. Líceum Kiadó, Eger.

- Péterfi Ferenc (2016): Közbizalom 2015. <http://reszvetelhete.hu/wp-content/uploads/2011/08/K%C3%B6zbizalom-2015.pdf> (letöltés dátuma: 2017. május 17.)
- Simándi Szilvia (2019): *Közösségi tanulás felnőttkorban*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Varga A. Tamás és Vercseg Ilona (1998). *Közösségfejlesztés*. Magyar Művelődési Intézet. Budapest.
- Vercseg Ilona (2018). *Közösségelmélet*. Parola-füzetek. Budapest.
- Virág Irén (2013): *Tanuláselméletek és tanítási-tanulási stratégiák*. Líceum Kiadó, Eger.
- Virág Irén (2021): Életkori sajátosságok pedagógiai megközelítésben. *Journal of Applied Technical Sciences*. **11**. 1. sz. 3–27.

JOGSZABÁLY GYŰJTEMÉNY

1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=30818.376702 (letöltés dátuma: 2020. 04. 19. 13:15)
- 20/2018. (VII. 9.) EMMI rendelet a közművelődési alapszolgáltatások, valamint a közművelődési intézmények és a közösségi színterek követelményeiről http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=209324.356513 (letöltés dátuma: 2020. 04. 22. 10:30)